

2. Hafta: Temel Kavramlar ve Türkiye'nin jeopolitik konumu

Giriş

Coğrafya kökleri çok eskiye dayanan ancak modern bir bilim dalıdır. İnsanoğlu yeryüzündeki ilk varlığından itibaren doğal olayları anlamaya çalışmış ve kendi faaliyetlerini onunla ilişkilendirerek coğrafi bilgiyi üretmeye başlamıştır. Bu nedenle Coğrafya insanı da doğanın bir parçası olarak görür, doğal olayların ve insan faaliyetlerinin nasıl, neden ve nerede oluştuğu ve birbirleri ile nasıl etkileşim içinde olduklarını merak eder.

Coğrafyanın diğer bilimlerden farkı insanın faaliyetleri ile doğa olaylarını kendine has geniş bir bakış açısı ile incelemesidir. Coğrafyacıların mekânsal bakış açısı, coğrafyacıların geleneksel çalışmaların sınırlarını aşan fikirlerin sentezine olan ilgisi ve coğrafyacıların mekânsal bilgi ve olayları temsil ve idare eden araçları kullanması bu geniş bakış açısı içindedir.

Yer, Mekan ve Konum

Coğrafyanın özgün bakış açılarından ilki mekânsal bakış açısıdır. Coğrafyacılar olayın nasıl oluştuğunun yanında bu olayın nerede olduğunu ve bu olayın yakın ve uzak çevredeki diğer olaylarla nasıl bir ilişkisi olduğu ile ilgilenir. İngilizce’de space (mekan) ve place (yer) kavramsal ayrışması çok net olarak verilmiştir. Türkçe’de ise bu kavramsal farklılık çok bariz değildir. **Konum**, sınırları çok net olarak belirlenmiş bir alanı işaret eder. Oysa yer, konumdan daha geniş olarak sadece fiziksel bir nokta veya alanı değil, bu konum veya alanın insanlarla olan ilişkisine de atıf yapar. **Yer** kavramı, toplumsal ve kültürel bir anlamı da barındırır. Örneğin bir Cami, konumu belli bir mekan iken, aynı zamanda insanların ibadet ettikleri bir yerdir. Veya bir kişinin evi, o kişinin yaşadığı yerdir. Yani yer, insan deneyimini içinde barındırır. Mekan’da, yer gibi bir alana referans verir fakat mekan insan ögesini içinde barındırmaz. Bu alanın fiziksel boyutunu içerir. Bu açıdan konum, bir mekanın fiziksel dünyadaki sınırlarını tarif eder. Mekan kavramında fiziksel boyut illa somut olmak zorunda değildir. Soyut da olabilir. Bu bakımdan esasen “Yer” kavramına göre sınırları daha belirsizdir denebilir.

Coğrafyanın özgün bakış açılarından ikincisi **sentezdir**. Coğrafyacıları farklı alanlardaki fikirleri bir araya getirme ve onları bilimsel süzgeçten geçirerek yeni bilgiler üretme ile oldukça ilgilidirler. Bu sürece sentez denir. Geleneksel çalışma alanlarını birbirine bağlayan çalışmalar coğrafyanın özel ilgi alanına girer. Örneğin, fiziki coğrafyada, bir biyocoğrafyacı akarsu kanallarının kenarlarındaki ağaçların bir akarsu taşkınını nasıl etkilediğini araştırabilir, böylece fiziki coğrafyanın alt dalları olan ekoloji ile hidrolojiyi birleştirir. Bir beşeri coğrafyacı ekonomik yeniliğin (yeni ürün ya da hizmet geliştirilmesi) kültürel ve yasal faktörlere göre nasıl değiştiğini çalışabilir, böylece beşeri coğrafyanın alt dalları olan ekonomi, politika ve sosyolojiyi birleştirir. Çevresel süreçler ve insan faaliyetleri arasındaki birçok bağlantı da coğrafik sentezin konularıdır.

Coğrafya Nedir?

Coğrafya yeryüzü olayları arasındaki ilişkileri, bu olayların dağılışını ve bu dağılışın nedenlerini inceleyen bir bilim dalıdır. Yeryüzü; atmosfer, litosfer, biyosfer ve hidrosferin temas sahası ve diğer bütün canlılarla birlikte insanların da yaşam alanı olması nedeniyle son derece hareketli ve karmaşık olayların gerçekleştiği mekân olarak tanımlanabilir.

Atmosfer (Hava Küre): Dünya'yı çepeçevre saran gaz kütesidir. Atmosfer, değişik özellikte ve farklı oranlarda çeşitli gazlardan oluşur. Gerek insanların gerek diğer canlıların yaşamlarını devam ettirebilmesi için atmosferin varlığı şarttır. Ayrıca atmosferde meydana gelen hava olayları (yağış olayları, hava sıcaklık değerleri vb.) insan yaşamı üzerinde oldukça etkilidir.

Litosfer (Taş Küre): Dünya'nın kabuklaşmış ve katılaşmış dış yüzeyidir. Vadi, ova, plato, dağ gibi yer şekilleri ile kayalar ve topraklar litosferi oluşturan başlıca unsurlardır.

Biyosfer (Canlılar Küresi): Atmosfer, litosfer ve hidrosferde yaşayan canlılardan oluşur. Bitkiler, hayvanlar, mikroorganizmalar ve diğer canlıların yanı sıra insanlar da biyosferin bir parçasıdır.

Hidrosfer (Su Küre): Litosfer üzerinde bulunan deniz, okyanus, akarsu ve göl gibi yer üstü suları ile yer altı sularından oluşur. Canlı yaşamı için en gerekli ihtiyaçlardan biri olan su; doğal çevrenin şekillenmesinde, insanların yaşayışında, yeryüzüne dağılışında ve yaptıkları ekonomik faaliyetlerde önemli rol oynar.

Bu olayların bir kısmı örneğin iklim, topografya, akarsular, buzullar, göller, denizler, toprak, doğal bitki örtüsü ve hayvanlar doğal olaylarken, ülkeler, şehirler, sanayi merkezleri, köyler, tarlalar ve yollar doğal süreçlerden etkilenmelerine rağmen esas olarak insanların ortaya çıkardığı ve insan tarafından şekillendirilen beşeri olaylardır. Bu bağlamda coğrafya belirtilen doğal ve beşeri olayların karşılıklı etkileşimini inceleyen bir bilim dalı olarak ortaya çıkmaktadır.

Topografya; veya yerbetim, bir kara parçasının doğal yükselti ve çukurlarına ilişkin bilgidir. Bu isim, aynı zamanda otoyol, tünel gibi yapıların yapılabilmesi için mühendislerin önemli derecede yardım sağlayan bir sanat dalının adıdır.

Eski Yunanca da “yeryüzünün tasviri” manasına gelen coğrafya bugünkü anlamında yeryüzü olayları arasındaki münasebetleri, bu olayların dağılışını ve dağılışın nedenlerini inceleyen bir ilimdir. Coğrafya mekânların özelliklerini ortaya koyan ve gerek bu özelliklerin gerek muhtelif mekânlar arasındaki benzerlik ve ayrılıkların sebeplerini ve bunlara hükmeden konuları araştıran ve açıklayan bir bilimdir. Bir beşeri bilim olan coğrafya insanın yaşadığı, çalıştığı, bir araya geldiği ve başta kendi yaşama ortamı olmak üzere değiştirmekte olduğu yeryüzünü inceler. Coğrafya toplumsal ve doğal çevre arasındaki karmaşık ilişkileri inceleyen fakat inceleme odağında insan ve mekân olup, insan ile mekân arasındaki etkileşimi öncelikli olarak ele alan bir sentez bilimidir.

Coğrafya başlıca iki ana kola ayrılır.

1. Fiziki Coğrafya

2. Beşeri Coğrafya

Yeryüzünün fiziksel olarak çeşitli kısımları fiziki coğrafyanın konusudur. Litosfer (karalar), hidrosfer (sular), atmosfer (hava) ve biyosfer (bitki ve hayvan yaşamı) bunlarla bağlantılı olarak yeryüzünün şekilleri, topraklar, maden kaynakları, su kütleleri, iklimi ve doğal bitki örtüsü fiziki coğrafyanın araştırma konularıdır. Bunları inceleyen fiziki coğrafyanın alt kollarıysa; jeomorfoloji, hidrografya, biyocoğrafya ve klimatoloji gibi adlar altında uzmanlık alanları haline gelmiştir.

Beşeri coğrafya ise, yeryüzü unsurları üzerinde insan kaynaklı faaliyetleri inceler. Buna göre beşeri coğrafya; insan topluluklarının yeryüzü ile münasebetleri, bu toplulukların yeryüzünün diğer olaylarıyla bağlantılı olarak karşılıklı aksiyon ve reaksiyonları dâhilinde inceleyen bilim dalıdır. Beşeri coğrafya insanı, özelliklerini ve faaliyetlerini çevreyle ilişki içinde ve meydana getirdikleri mekânsal örgütlenme biçimiyle inceler. Beşeri coğrafya da fiziki coğrafya gibi kendi içinde kollara ayrılmıştır. Nüfus coğrafyası, yerleşme coğrafyası, siyasi coğrafya, ulaşım coğrafyası ve ekonomik coğrafya bunlar arasında sıralanabilir.

Ekonomik coğrafya; beşeri coğrafyanın bir alt dalı olarak görülebilir. Ekonomik etkinliklerin mekan olarak neden belli alanlarda gerçekleştiği, toplandığını inceler. Tarım/ziraat coğrafyası, ticaret coğrafyası, turizm coğrafyası, sanayi coğrafyası bunlar arasında sayılabilir.

Belirtilen inceleme alanlarında faaliyet gösteren coğrafyanın insan- mekân ilişkisini açıklarken diğer bazı bilim dallarından yararlanması kaçınılmazdır. Coğrafyacı, araştırmalarında yararlanmak üzere meteoroloji, jeoloji, hidroloji, botanik, antropoloji, tarih, sosyoloji, demografi, iktisat, zooloji, astronomi ve kartografya gibi fiziki ve sosyal birçok bilim dalına gereksinim duymaktadır. Ancak coğrafya meteorolojinin yaptığı gibi iklim ve iklimi oluşturan süreçlerin ayrı ayrı incelenmesi değil bunların insan hayatı ve faaliyetleri üzerindeki rolünü incelemektedir. Örneğin basınç, rüzgar, yağmur, şimşek, fırtına gibi meteorolojik olaylar, bunları ortaya çıkaran süreçler ve atmosferin değişen hallerini incelemeyiz, bunların hesaplarını yapmaz ve hesaplara bağlı olarak hava tahminlerinde bulunmaz. Coğrafyacı meteorologların yaptığı bütün bu ölçümlerin ve hesaplamaların sonuçlarından yararlanır. Örneğin çeşitli ortalamalar çıkarır, basınç, yağış, izoterm haritaları yapar, bunlardan yararlanarak iklim tiplerini belirler ve bu iklim tiplerinin akarsuların debisi ve rejimi, bitkilerin fizyonomileri, nüfus dağılışı, tarım ekonomisi, köylülerin hayat tarzları ve mesken şekilleri üzerindeki etkisini araştırır. Botanik bitkilerin anatomisi ve yapılarını, aynı bitki türünün cinslerini, hastalıklarını ve ait oldukları familyalar ile isimlerini araştırır. Coğrafya ise karakteristik bitkileri, belirli coğrafi çevredeki savan, step, doğal mera, tundra gibi bitki toplulukları üzerinde durur. Bu bitki topluluklarından insanların nasıl yararlandıkları ve yararlanabilecekleri, yeryüzündeki dağılışı, tahrip edilmeleriyle meydana gelebilecek erozyon ve bunların sonuçları üzerinde durur. Coğrafya ele aldığı konuyu açıklayabilmek için çeşitli bilim dallarından yararlanır fakat bu yararlanmanın

ölçüsüne dikkat etmek zorundadır. Coğrafi amaca hizmet ettikleri oranda yararlanmaya özen gösterilmelidir.

İnsanın çevre üzerindeki etkisi genellikle tahrip edici şekilde olmaktadır. Bu durumun önlenmesi, çevrenin sürdürülebilirlik çerçevesinde korunması tüm insanlığın ortak mevsusu olmalıdır. Bu itibarla çevre kirliliğini önleme adına çeşitli çalışmalar yapılmaktadır.

İnsanın Çevreyi Etkilemesi

Coğrafya insanın mekânla olan karşılıklı etkileşimini incelediğine ve her etkiye karşılık bir tepki oluşacağına göre, önce doğanın insan üzerindeki etkisini değerlendirmek gerekmektedir. Coğrafya her zaman öncelikle insanın içinde yaşadığı çevre şartlarını incelemekte daha sonra da bu ortamda yaşayan insanın hayat tarzını ve faaliyetlerini değerlendirmektedir.

Doğal çevre şartları bitki ve hayvanlar açısından son derece önemli olduğu gibi, aynı zamanda bu şartlarda hayatını sürdüren insan üzerinde de etkilidir. İnsanların gerçekleştirdiği faaliyetlerin hiçbiri örneğin iklim ve toprak özellikleri anlaşılmadan tam ve doğru olarak açıklanamaz. Örneğin bir kutup ayısı, deve, kaktüs veya bir eskimo'nun içerisinde bulunduğu durum insanın doğayla etkileşimi göz ardı edilerek anlaşılamaz.

Anadolu'da köylerin toplu olması ve dağılışı her şeyden önce bölgedeki su kaynaklarının seyrekliği ve dağılışıyla ilgilidir. Doğu Karadeniz bölgesinde yerleşmelerin dağınık olmasında ziraat sahalarının dağınık ve parçalı olması, Akdeniz iklim kuşağında yükseklik farkının ortaya çıkardığı bitki örtüsünün değişimiyle ilgili olarak yaylaya çıkma geleneği bu konuda verilebilecek örneklerdendir. Avrupa kıtasıyla Avustralya kıtası arasında ise, uygarlık ve yerleşme tarihi bakımından ortaya çıkan büyük farkın en önemli nedeni coğrafi konumdan kaynaklanmaktadır. (Biri dünya anakaralarının ortasında, diğeri okyanus ortasında)

İnsanın coğrafi çevre üzerindeki etkileri şu alt başlıklar içinde ele alınabilir.

- 1- İnsanın yüzey şekilleri üzerindeki etkisi: Açılan kanallar, tüneller, yollar, limanlar, kurulan köyler, şehirler, kurutulan bataklıklar, vs..

Foto 1: Atatürk barajı. Kaynak: dsi.gov.tr

Foto 2: Bolu tüneli. Kaynak: www.kgm.gov.tr

- 2- Doğal bitki örtüsü üzerindeki etkisi: tarım alanları açmak için ormanların tahribi, aşırı otlatma, maden ve taş ocakları açma, vs..

Foto 3: Tarım alanları açmak için ormanların tahrip edilmesi.

Foto 4: Maden alanları.

Kaynak:<http://www.memurlar.net>

- 3- Sular üzerindeki etkisi: Yapılan barajlar, setler, göller, sulama kanalları, yer altı sularının aşırı kullanımı, suların kirletilmesi (Salgın hastalıklara, zehirlenmelere, sudaki canlı hayatın yok olmasına ve kirletilmiş olan bu suların zirai sulamalarda kullanılması ise; toprağın kirlenmesine, sudaki zararlı maddelerin bitkilere geçmesine ve bu bitkilerle beslenen canlıların zarar görmesine ayrıca verim kaybına neden olur.

Foto 5: Suların kirletilmesi canlılar için en büyük tehlikelerdendir. Kaynak: www.batiakdeniztv.com

- 4- Hayvan ve bitki türlerinin dağılışı üzerindeki etkisi: İspanyollar tarafından buğday, şeker kamışı, at, sığır, domuz gibi bazı bitki ve hayvan türlerinin yetiştirilmeye başlanması, Amerika'dan Avrupa'ya mısır, tütün, domates, pamuk gibi bitki türlerinin getirilmesi, o bölgelerin doğal ekosistemlerinde görülmeyen bitki türlerinin tarımının yapılmasına başlanması sürecini geliştirmiştir.
- 5- İklim değişikliği üzerindeki etkisi: Kurulan barajlar vasıtasıyla yerel ölçekte bile olsa değişiklikler meydana gelir. Su temin etmek veya orman yangınlarını söndürmek için suni olarak bulutları toplayarak yağmur yağdırmak veya havaalanları üzerinde biriken bulutları dağıtmak için müdahale etmek. Şehirlerde ısıнын daha yüksek olması, rüzgar sisteminin daha zayıf olması, Sanayi tesisleri nedeniyle ortaya çıkan atık sular ve hava kirliliği.
- 6- Madenler üzerindeki etkisi: İnsanların madencilik faaliyetleriyle ilgilenmeye başlaması günümüzden yaklaşık 5700 yıl öncesine dayanmaktadır. O tarihten itibaren artan miktarda demir, bakır, kömür, mermer gibi madenler işletilmektedir. Yeryüzü ölçeğinde madencilik faaliyetlerinin gerçekleştiği toplam alanın yaklaşık 156 milyon hektar olduğu bilinmektedir. Sürdürülen madencilik faaliyetleri sonucunda ise, yılda ortalama 3000 milyar ton malzeme kazılmaktadır.
- 7- Toprak üzerindeki etkisi: tarım ve hayvancılık faaliyetleri toprak üzerinde etkilidir. Kullanılan gübreler, ilaç gibi kimyasallar toprak kirliliğine neden olmaktadır. Tarlalar aşırı sulanarak tuzlanmaktadır.

Jeopolitik Nedir?

Jeopolitik, siyasi coğrafyadan doğan bir bilim dalıdır. Bu bilim siyasi coğrafyanın

devletlere sağladığı avantaj ve dezavantajları inceler. Jeopolitik, devletlerin coğrafi özellikleriyle siyasetleri arasındaki ilişkileri inceleyen bilim dalıdır denilebilir. Kavramın isim babası İsveçli Rudolf Kjellen (1864-1922)'dir. Geo (yer) ve Politik (siyaset) sözcüklerinin bir araya getirilmesiyle, yer-siyaseti anlamına gelmektedir.

Türkiye'nin Jeopolitik Önemi

Soğuk Savaş sonrası dönemde (Sovyetler Birliği'nin 1991'de yıkılması sonrası) dünya muazzam değişimler geçirmektedir. Coğrafi konumu, dışa açık pazar ekonomisi, Batı ülkeleriyle köklü iş birliği geleneği ve NATO'da ABD'den sonra ikinci büyüklükteki silahlı kuvvetleri, Türkiye'yi dünya meselelerinde jeo-stratejik bir oyuncu haline getirmektedir.

Strateji; önceden belirlenmiş bir amaca ulaşabilmek için, kullanılması gereken tüm yol ve yöntemlerin yine önceden belirlenmesi ve planlanması işidir.

Türkiye'nin çevresinde yer alan ve Avrasya'nın kalbi olarak adlandırılan jeopolitik açıdan önemli bölge, her zaman dünya siyasetinin merkezi olmuştur. Türkiye'nin konumu, uluslararası etki için belirli kaldıraçlar sağlamaktadır. Türkiye, dünyadaki siyasi ve ekonomik gücün büyük bir kısmının yoğunlaştığı Avrupa ile son dönemde ekonomik büyüme ve artan siyasi etkinin önemli bir merkezi haline gelen Asya arasında merkezi bir konuma sahiptir.

Bugün Türkiye'nin jeopolitik etkisi kıtalar arasında genişlemektedir. Türkiye, başta Kafkasya olmak üzere çevresindeki tüm devletler üzerinde etkiye sahiptir ve bu etki, Türk etnik-dil bölgesinin doğuya doğru Çin sınırına kadar uzandığı Orta Asya devletlerinde de devam etmektedir.

Türkiye'nin Jeopolitik önemi aşağıdaki faktörlerden kaynaklanmaktadır:

- Karadeniz bölgesinde istikrar sağlamaktadır.
- Boğazları kontrol etmektedir.
- NATO'nun güneydoğu çapası olarak hizmet vermektedir.
- Kafkasya'yı da içeren tüm güneydoğu bölgesinde Rusya'yı dengelemektedir.
- Kafkaslarda yeni bağımsızlığını kazanmış (1990 sonrası) ülkeler için bir model teşkil eder ve bağımsızlıklarını korumalarına ve uluslararası topluma girmelerine destek olur.
- Hazar havzası ve Orta Asya'nın zengin doğal kaynakları ile Batı dünyası arasında bir enerji köprüsü olarak önemli bir rol oynamaktadır.
- Batılı değerlerin doğuya doğru daha derinlemesine yayılması için bir sıçrama tahtası görevi görür
- Orta Doğu gibi karışık bir coğrafyada, mevcut değişken jeopolitik durumları etkileme kabiliyetine sahip aktif bir oyuncu olarak hareket etmektedir
- Balkan ve Orta Doğu meselelerinde önemli bir ülke olarak hareket etmektedir
- Demokratik rejimi ile köktendinci gruplara (El-kaide, Işid) karşı alternatif yönetim biçiminin başarılı bir örneğini sunmaktadır.

Türkiye'nin Üye Olduğu Uluslararası Örgütler

Avrupa Konseyi

Kuruluş Tarihi: 1949

Merkezi: Strazburg, Fransa

Üye Ülkeler: Almanya, Andorra, Arnavutluk, Avusturya, Azerbaycan, Belçika, Bosna-Hersek, Bulgaristan, Çekya, Danimarka, Ermenistan, Estonya, Finlandiya, Fransa, GKRY, Gürcistan, Hırvatistan, Hollanda, İngiltere, İrlanda, İspanya, İsveç, İsviçre, İtalya, İzlanda, Karadağ, Letonya, Lihtenştayn, Litvanya, Lüksemburg, Macaristan, Makedonya, Malta, Moldova, Monako, Norveç, Polonya, Portekiz, Romanya, San Marino, Sırbistan, Slovakya, Slovenya, Türkiye, Ukrayna, Yunanistan.

Avrupa Konseyi'nin 46 üyesi vardır. Avrupa Birliği'nin 27 üyesi vardır.

Türkiye'nin Üyelik Durumu: Kurucu üye sayılmaktadır.

Avrupa Konseyi'nin Tarihi

Avrupa Konseyi (AK), İkinci Dünya Savaşı'ndan büyük maddi ve manevi kayıpla çıkan Avrupa'da, halklar arasında uzlaşmayı sağlamak ve kıtada süregelen gerginlik ve çatışmanın yerine, ortak kurumlar, standartlar ve sözleşmelere dayalı güven ve işbirliği ortamı tesis etmek amacıyla kurulmuştur. Avrupa Konseyi, 1948 yılında hükümetleri temsilen AK Bakanlar Komitesi'nin ve parlamenter kanadı temsilen o dönemdeki adıyla Avrupa Konseyi İstişare Meclisi'nin (Avrupa Konseyi Parlamenter Meclisi) birlikte kurulmasıyla oluşturulmuştur. Avrupa Komisyonu'nu kuran Londra Antlaşması 5 Mayıs 1949'da 10 Avrupa ülkesi tarafından imzalanmıştır. AK'ın belkemiğini oluşturan Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi (AİHS) ise 4 Kasım 1950'de Roma'da imzalanmıştır. Ülkemiz Sözleşmeyi ilk imzalayanlar arasındadır.

AK, savunma dışında, hayatın hemen her alanını kapsayan konularda siyasi iş birliğinin yanı sıra, üye ülkeler arasında çeşitli düzlemlerde iş birliği öngören kapsamlı bir yapılanmaya sahiptir. Konsey, hükümetler arası kanat, parlamenter kanat ve yerel yönetim kanadı dışında, 200'ü aşkın sözleşme ile bir sözleşmeler sistemini de içerir. Keza, bütün taraf ülkelerin bireysel başvuru hakkını kabul ettiği yargı organı olan Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (AİHM) başta olmak üzere, birçok denetim mekanizması bulunmaktadır.

Türkiye'nin Avrupa Konseyi ile İlişkileri

Avrupa Konseyi, ülkemizin İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra Avrupa'yla kurduğu ilk kurumsal bağı temsil etmektedir. Türkiye AK'a, kuruluşundan üç ay sonra, Ağustos 1949'da davet edilmiş ve teşkilatın kurucu üyeleri arasında sayılmıştır.

Türkiye, AK'ın kuruluş ve gelişim yıllarında, Avrupa'nın savaş sonrası psikolojisinden çıkması ve yeniden birleşme yoluna gitmesi için çaba göstermiştir. Örneğin,

Almanya Federal Cumhuriyeti'nin İkinci Dünya Savaşı sonrasında AK'a katılımlarını desteklemiştir. Bu ülke, İkinci Dünya Savaşı'nın müsebbibi olarak görülmesinden dolayı, o dönemde herhangi bir uluslararası örgüte katılması, diğer Avrupa devletleri (başta Fransa, Hollanda, İngiltere gibi) tarafından desteklenmemektedir.

Türkiye, kuruluşundan bu yana AK'ın çalışmalarına katılarak, Avrupa entegrasyonuna yönelik katkılarını gerek hükümetler arası, gerek parlamenter platformda dile getirmektedir. Türk milletvekilleri, kurulduğu günden bu yana Avrupa Konseyi Parlamenter Meclisi'nde (AKPM) yer almış ve Avrupa'nın inşası, ortak Avrupa kimliği ve vizyonu gibi temel tartışmalara da katkıda bulunmuşlardır.

Birleşmiş Milletler

Teşkilatın Amacı:

- Savaşları ve barışa yönelik tehditleri önlemek
- Ülkeler arasında dostane ilişkiler kurmak
- Uluslararası ekonomik ve sosyal iş birliğini sağlamak

Kuruluş Tarihi: 1945

Merkezi: New York

Üye Ülkeler: Birleşmiş Milletler'in 193 üye ülkesi bulunmaktadır. Türkiye, BM'nin kurucu üyelerindendir.

Birleşmiş Milletler'in Tarihi:

İkinci Dünya Savaşı'ndan galip çıkan devletlerin liderliğinde oluşturulan bir dünya teşkilatı olan Birleşmiş Milletler (BM), 20. yüzyılın ilk yarısında yaşanan savaşların ve barışa yönelik tehditlerin tekrarını önlemek ve uluslararası barış ve güvenliği korumak amacıyla kurulmuştur.

BM'nin kurucu antlaşması niteliğindeki BM Şartı, aralarında Türkiye'nin de bulunduğu 50 ülke tarafından 26 Haziran 1945 tarihinde San Francisco'da (A.B.D.) imzalanmıştır. BM Teşkilatı, BM Şartı'nda öngörüldüğü üzere, BM Güvenlik Konseyi'nin (BMGK) beş daimi üyesi dâhil BM'nin üye devletlerinin çoğunluğunun Şart'ın onay işlemlerini tamamlamalarıyla, 24 Ekim 1945 tarihinde resmen faaliyete geçmiştir. Bu tarihten beri, 24 Ekim her yıl BM Günü olarak kutlanmaktadır.

Birleşmiş Milletler'in diğer organları (Genel Kurul gibi) sadece tavsiye kararı alabilirken, Uluslararası Adalet Divanı ile birlikte Güvenlik Konseyi bağlayıcı karar alma yetkisine sahip iki Birleşmiş Milletler organıdır. Bu bağlayıcılık, üye ülkelerin tamamına yakını tarafından imzalanmış olan Birleşmiş Milletler Şartında açık bir şekilde belirtilmiştir.

BM Güvenlik Konseyi beşi daimi üye olmak üzere onbeş üyeden oluşur. Daimi Üyeler: Çin, Fransa, Rusya, İngiltere ve Amerika Birleşik Devletleri'dir. Bu ülkeler, II.

Dünya Savaşı'nın galipleri olan büyük devletler ya da onların halefi olan devletlerdir. Diğer on üye bölgesel bazda iki yıllık bir dönem için seçilir. 10 üye ülke her iki yılda bir Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nda yapılan seçimlerle belirlenir.

Türkiye'nin Birleşmiş Milletler ile İlişkileri

Türkiye, kurucu üyelerinden biri olduğu Birleşmiş Milletler'e yönelik pro-aktif bir yaklaşım benimsemekte ve BM gündeminde bulunan göç konularından sürdürülebilir kalkınma hedeflerine, insan haklarından silahsızlanmaya, terörle mücadeleden çevre ve iklim konularına uzanan tüm alanlardaki çalışmalara etkin katkılar sağlamakta; farklı grup ve teşkilatlara üyeliğinden de istifadeyle, gündemdeki konularda yapıcı ve uzlaştırıcı bir rol oynamaktadır.

Uluslararası barış ve güvenliğin sağlanması ve korunmasında en önemli çok taraflı forum olma özelliğini koruyan BM Güvenlik Konseyi'ne 2009-2010 dönemi geçici üyeliği, Türkiye'ye BM içinde ve uluslararası alanda ilave imkânlar kazandırmıştır. BM Şartı'ndaki ilke ve hedeflerin her zaman en kuvvetli savunucularından biri olan ve uluslararası sorunların çok taraflı işbirliği yoluyla çözümünü destekleyen Türkiye, 1951-1952 ve 1954-1955 dönemlerinin ardından 1961 yılında yaptığı geçici üyelikten yaklaşık yarım yüzyıllık aradan sonra gerçekleşen BMGK geçici üyeliği sırasında, uluslararası alanda hem boyut, hem içerik olarak giderek zenginlik kazanan dış politika profiliyle BMGK çalışmalarına katılmış, birçoğu esasen gündelik olarak kendi gündeminde bulunan konularda elinden gelen katkıyı yapmaya gayret göstermiştir.

Ülkemizin BM'ye verdiği önemin somut bir göstergesi olarak, eski AB Bakanı ve Başmüzakereci Büyükelçi Volkan Bozkır, 14 Eylül 2020-14 Eylül 2021 tarihleri arasında BM 75. Genel Kurul Başkanlığını yürütmüştür. Genel Kurul Başkanlığı, BM teşkilatında seçimle işbaşına gelen en üst düzeyli görev olup, Volkan Bozkır BM'nin 75 yıllık tarihinde bu görevi üstlenen ilk Türk vatandaşı olmuştur.

Ülkemiz, 2022 Küresel İnsani Yardımlar Raporuna göre 2021 yılında gayrisafi milli gelirinin %0,86'sını insani yardım için ayırarak "dünyanın en cömert ülkesi" olmaya devam etmiştir (2015'ten beri). Keza, gerçekleştirdiğimiz 5,587 milyar Dolar tutarındaki insani yardımla, ülkemiz 2021 yılında ABD'nin ardından ikinci sırada bulunmaktadır. Bu miktarda ülkemizdeki Suriyelilere sağlanmakta olan yardımlar asıl paya sahiptir.

Kuzey Atlantik Antlaşması Teşkilatı (North Atlantic Treaty Organization NATO)

Teşkilatın Amacı: NATO'nun asli görevi, üye ülkelerin özgürlük ve güvenliklerini korumaktır.

Kuruluş Tarihi: 1949

Merkezi: Brüksel

Üye Ülkeler: A.B.D., Almanya, Arnavutluk, Belçika, Bulgaristan, Çek Cumhuriyeti, Danimarka, Estonya, Fransa, Hırvatistan, Hollanda, İngiltere, İspanya, İtalya, İzlanda,

Kanada, Karadağ, Kuzey Makedonya, Letonya, Litvanya, Lüksemburg, Macaristan, Norveç, Polonya, Portekiz, Romanya, Slovakya, Slovenya, Türkiye, Yunanistan

Türkiye'nin Üyelik Durumu: Türkiye 18 Şubat 1952 yılında İttifaka üye olmuştur.

NATO'nun Tarihi:

İkinci Dünya Savaşının ardından, 1945-1949 döneminde Batı Avrupa ve Kuzey Amerika ülkeleri, SSCB'nin yayılmacı politikalarını ve yöntemlerini endişeyle izlemişlerdir. Çekoslovakya'daki 1948 darbesi ve 1948'de Berlin'in SSCB tarafında abluka altına alınması gibi gelişmeler, Belçika, Fransa, Lüksemburg, Hollanda ve İngiltere'nin, ortak bir savunma sistemi kurmak ve güvenliklerine yönelik ideolojik, siyasi ve askeri tehditlere direnecek şekilde aralarındaki bağları kuvvetlendirmek amacıyla bir antlaşma imzalamalarını tetiklemiştir. Mart 1948'de imzalanan Brüksel Antlaşmasıyla kurulan Batı Avrupa Savunma Örgütü, İkinci Dünya Savaşı ertesinde Batı Avrupa'nın güvenliğinin yeniden yapılandırılması yönündeki ilk adımı teşkil etmiştir. Bu aynı zamanda, Kuzey Atlantik Antlaşmasının 1949'da imzalanmasına uzanan sürecin de ilk adımı olmuştur.

Soğuk Savaşın sonuna kadar olası bir SSCB saldırısına karşı Avrupa'nın kolektif olarak savunulmasına odaklanan NATO, Soğuk Savaşın ardından ilk olarak, Balkanlar'da ortaya çıkan krizlerin çözümüne kavuşturulmasında roller üstlenmiştir.

G-20

G20, uluslararası sistemde başlıca gelişmiş ülkeler ile önemi ve ağırlığı artmakta olan yükselen ekonomilerin küresel ekonomik karar alma süreçlerinde daha fazla temsil edilmesi ve uluslararası mali sistemin daha istikrarlı bir yapıya kavuşturulması amacıyla, 1997'deki Asya ve 1998'deki Rusya krizlerinin ardından 1999 yılında Maliye Bakanları ve Merkez Bankası Başkanları düzeyinde oluşturulmuş, aşağıdaki üyelerden oluşan bir platformdur.

Türkiye, ABD, Almanya, Arjantin, Avustralya, Birleşik Krallık, Brezilya, ÇHC, Endonezya, Fransa, Güney Afrika Cumhuriyeti, Hindistan, İtalya, Japonya, Kanada, Kore Cumhuriyeti, Meksika, Rusya Federasyonu, Suudi Arabistan ve Avrupa Birliği (AB).

19 üye ülke ve AB'nin yanı sıra her yıl Dönem Başkanı tarafından birkaç ilave ülke toplantılara gözlemci olarak davet edilmektedir. İspanya, G20 üyesi olmamasına rağmen, G20 Zirveleri ile diğer toplantılara “daimi konuk üye” statüsünde iştirak etmektedir.

İslam İşbirliği Teşkilatı (İİT)

Teşkilatın Amacı: Üye Devletler arasında iş birliği ve dayanışmayı güçlendirmek, İslam Dünyasının hak ve çıkarlarını korumak.

Kuruluş Tarihi: 1969

Merkezi: Cidde, Suudi Arabistan

Üye Ülkeler: 57 üyesi bulunmaktadır.

Türkiye'nin Avrupa Birliği ile İlişkileri

Türkiye Cumhuriyeti kuruluşundan itibaren çağdaş medeniyetler seviyesine ulaşma yolunda uluslararası konjonktürdeki gelişmeleri yakından takip etmiş ve OECD, NATO gibi uluslararası örgütlenmelerin etkin bir üyesi olmuştur. Bu doğrultuda, insanlık tarihinin en büyük barış projesi olarak nitelendirilen Avrupa Ekonomik Topluluğu'nun (AET) 1957 yılında kurulmasından kısa bir süre sonra Türkiye, 1959'da Topluluğa ortaklık başvurusunda bulunmuştur.

AET Bakanlar Konseyi, Türkiye'nin yapmış olduğu başvuruyu kabul ederek üyelik koşulları gerçekleşinceye kadar geçerli olacak bir ortaklık anlaşması imzalanmasını önermiştir. Bu kapsamda Ankara Anlaşması, 1963 tarihinde imzalanmış ve 1964 tarihinde yürürlüğe girmiştir. **Ankara Anlaşması**, Türkiye ile Avrupa Birliği ilişkilerinin hukuki temelini oluşturmaktadır.

Türkiye-AB ilişkileri, 1970'li yılların başından 1980'lerin ikinci yarısına kadar, siyasi ve ekonomik nedenlerden dolayı istikrarsız bir seyir izlemiştir. 12 Eylül 1980 askeri darbesinin ardından ilişkiler resmen askıya alınmıştır.

1983 yılında Türkiye'de sivil idarenin yeniden kurulması ve 1984 yılından itibaren Türkiye'nin ithal ikameci politikaları hızla terk etmesi ile beraber, Türkiye'nin dışa açılma süreci başlamıştır. Böylece 12 Eylül 1980 tarihinden itibaren dondurulmuş bulunan Türkiye-AET ilişkilerinin canlandırılması süreci başlamıştır. Türkiye, 14 Nisan 1987 tarihinde, Ankara Anlaşması'nda öngörülen dönemlerin tamamlanmasını beklemeden, üyelik başvurusunda bulunmuştur. Komisyon, bu başvuru ile ilgili görüşünü 18 Aralık 1989'da açıklamış ve kendi iç bütünleşmesini tamamlamadan Topluluğun yeni bir üyeyi kabul edemeyeceğini belirtmiştir. Ayrıca, Türkiye'nin, Topluluğa katılmaya ehil olmakla birlikte, ekonomik, sosyal ve siyasal alanda gelişmesi gerektiğini ifade etmiştir. Bu nedenle, üyelik müzakerelerinin açılması için bir tarih belirlenmemesi ve Ortaklık Anlaşması çerçevesinde ilişkilerin geliştirilmesi önerilmiştir.

Avrupa Ekonomik Topluluğu, 1993 yılında resmen Avrupa Birliği (AB) adını almıştır. Türkiye-AB ilişkilerinin dönüm noktası, 10-11 Aralık 1999 tarihlerinde Helsinki'de yapılan AB Devlet ve Hükümet Başkanları Zirvesi'dir. Helsinki Zirvesi'nde Türkiye'nin adaylığı resmen onaylanmış ve diğer aday ülkelerle eşit konumda olacağı açık ve kesin bir dille ifade edilmiştir. Helsinki Zirvesi'nde, diğer aday ülkeler için olduğu gibi Türkiye için de Katılım Ortaklığı Belgesi hazırlanmasına karar verilmiştir. Türkiye için hazırlanan ilk Katılım Ortaklığı Belgesi 8 Mart 2001 tarihinde AB Konseyi tarafından onaylanmıştır.

17 Aralık 2004 tarihli Brüksel Zirvesi'nde, AB-Türkiye ilişkilerinde bir dönüm noktası daha yaşanmış ve Zirve'de Türkiye'nin siyasi kriterleri yeteri ölçüde karşıladığı belirtilerek 3 Ekim 2005'te müzakerelere başlanması kararı alınmıştır.